

ASSISTANT REPRODUCTIVE RIGHTS LEGAL GUARANTEES OF INDIVIDUALS AND CITIZENS IN USE

Yusupova Faringiz Uktam kyzy

Lecturer at the Department of International Law and Human Rights,

Tashkent State University

Tel: 97-002-58-77, Faringiz002 gmail.com

ABSTARCT

This article is a comprehensive study of the reproductive rights and nature of women, the content and system of reproductive rights and their constitutional eligibility and freedoms, the use of assisted reproductive technologies to protect the rights of citizens to exercise their reproductive rights.

Keywords: auxiliary reproductive technologies, legal regulation, IVF insemination, infertility, reproductive age, surrogacy.

Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясида барча инсонларга тегишли бўлган ҳуқуқлари белгилаб қуйилган. Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясининг қоидалари Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, инсоннинг сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқ ва эркинликларининг ишончли ҳимоя қилинишини таъминлайдиган миллий қонунчилик меъёрларида ўз ифодасини топган. Бошқача қилиб айтганда дин, тил, ирк, қандай бўлишидан қати назар одамлар эркилиги ва хавфсизлиги давлат томонидан кафолатланади, ҳар бир давлат ўз хошишига кўра репродуктив технологиялардан фойдаланиш тартиби ва усуларини норматив-ҳуқуқ ҳужжатларини қабул қилган ҳолда тартибга солишлари мумкин.

2006 йил октябр ойида Жанубий Африкада “Ёрдамчи репродуктив технологиялар” туғрисида Бутунжаҳон тиббиёт бирлашмаси томонидан декларация қабул қилинган унда айтилишича “репродуктив технологиялардан фойдаланишда миллий ёки халқаро профессионал ташкилотлар стандарларига мувофиқ бўлиши лозим ҳар бир давлат репродуктив технологиялардан фойдаланиш чоғида шифокорлар ва ушбу даволаш усуллари билан туғилган болалар олдидаги ҳуқуқий ва ахлоқий мажбуриятларни ҳисобга олишлари керак агар ушбу даволаш усуллари натижасида дунёга келадиган болага жиддий зарар етказилиши исботланса, шифокор даволашни қўллашдан бош торттиши керак” [1].

Инсон ҳуқуқлари бўйича Европа конвенциясининг 8 моддасига асосан болалик бўлиш ёки бўлмастик бу шахсий ҳаёт ҳуқуқининг бир қисмидир. Рандалов Ю.Б фикрича репродуктив технологиялардан фойдаланиш фойда келтириши билан ўзининг бир қатор муамолари ҳам мавжуд репродуктив технология усулларида фойдаланиш ахлоқий, ижтимоий ва ҳуқуқий муаммоларни кетириб чиқаради[2].

Репродуктив технологиядан фойдаланишдан олдин бир қатор саволларни келтириб чиқаради даволашнинг ушбу усуллари фойдали бўлиши мумкинми? тухумҳужайрани уруғлантириш билан хомла пайдо булганидан сўнг келгуси тақдири? Эр-хотин вафотидан сўнг тирик қолган эмбрионлардан фойдаланиш мумкинми?

Ушбу муаммоларни ҳал қилиш инсон қадр-қиммати тушунчасини ишлаб чиқиш ва ҳали туғилмаган боланинг манфаатлари ҳисобга олган ҳолда саволларга жавоб топиш лозим. Репродуктив технологиялардан фойдаланиш даврида келиб чиқадиган ҳуқуқий муаммолар қиёсий қонунларда ушбу даволаш усулларида фойдаланиш билан боғлиқ тартиб ва тамойилларни қатъий тартибга солишга олиб келади. Бази мамлакатларда ушбу даволаш усуллари ҳуқуқий нормалар асосида тартибга солинган, баъзи мамлактларда бу даволаш қонун ва тиббиётнинг умумий тамойиллари доирасида амалга оширилади[3].

Репродуктив ҳуқуқ эркинлиги конституциявий ҳуқуқлардан биридир барча эр-хотинлар ўзларнинг хоши-иродасини, камситмасдан, зўравонликларсиз ва босимсиз, болаларнинг нисбий сони, туғилиш вақт, вақт оралиғи тўғрисида қарор қабул қилишга эгадирлар. Инсонинг репродуктив муносабати унинг шахсий ҳаёти билан боғлиқ, унга аралашмаслик кафолатланади, Ўзбекистон Републикаси Конституциясининг 25 моддасига асосан ҳар ким эркинлик ва шахсий дахлсизлик ҳуқуқига эгадир.

М.В.Баглай фикрича шахсий ҳаёт бу одамга бериладиган эркинликлардир, ҳар бир инсон бу эркинликларни бошқалардан химоя қилади ва асрайди. Бу ҳар бир шахснинг суверенитети ҳисобланади яний “яшаш мухити” яхлитлигини англатади[4].

Р.Б.Головкин фикрича шахсий ҳаёт бу ҳар қандай аралашувлардан холи бўлган яқинларингиз билан шахсий ҳаёт ва оммавий алоқа қилишнинг табиий ва ажралмас ҳуқуқидир[5].

Ўзбекистон Республикасида шахснинг шахсий ёки оилавий сирини ташкил этувчи шахсий ҳаёти тўғрисидаги маълумотларни унинг розилигисиз қонунга хилоф равишда йиғиш ёки тарқатиш қонунга хилоф ҳисобланади. Агар инсонинг эркинликларини тахлил қилсак шубҳасиз кўп томонлама ахлоқий, фалсафий ва ҳуқуқий қарашларга эгаллигини

кўрсак бўлади. Фалсасий ҳуқуқий тушунча нуқтаи назаридан қараск бу инсон мавжудлигининг мазмунли мақсади, инсонинг жралмас ва табиий асосий ички табиати хисобланади. Инсонинг барча шахсий ҳуқуқларининг асоси инсонинг эркинлиги бўлиб, қонунинг асосий қадрияти ва давлатнинг қонун устуворлиги мезони билан белгиланади. Ёрдамчи репродуктив технологиялардан фойдаланиш учун даволанаётган фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини химоя қилиш, ЭКУдан фойдаланишни тартибга солувчи қонунлар белгиланган бўлиши, ундан ташқари хомла пайдо бўлганидан сўнг тирик қолган эмбрионларнинг тақдири ҳамда тарафларнинг мажбуриятларини ўз ичига олувчи норматив ҳуқуқий ҳужжатлар бўлиши керак. Кўплаб давлатлар ёрдамчи репродуктив тахнологиялардан фойдаланишда ўз норматив ҳуқуқий ҳужжатларига эгадирлар.

Аҳолига тиббий ёрдам кўрсатишнинг сифати, самарадорлиги ва оммабоплигини тубдан оширишни таъминлайдиган соғлиқни сақлаш тизимини ташкил этиш ва молиялаштиришнинг концептуал жиҳатдан янги моделларини шакллантириш, тиббиёт фани ва технологияларининг замонавий ютуқларини жорий этиш мақсадида, шунингдек, 2017 — 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси вазифаларига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилишнинг энг муҳим йўналишлари бири деб тиббий кадрларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини оширишнинг самарали тизимини шакллантириш, тиббиёт фанини ривожлантириш, шу жумладан, тиббиёт илмий ва таълим муассасаларини халқаро стандартлар бўйича сертификатлаштириш (аккредитациядан ўтказиш) замонавий таълим дастурлари, усул ва технологияларини жорий этиш асосидир.

Адабиётлар рўйхати:

1. Попова РЭ., Эрдынеева К.Г. Двигательная активность и репродуктивное здоровье // Состояние здоровья: медицинские и психолого-педагогические аспекты: материалы I Междунар. науч.-практ. конф.: в 2 ч. - Чита: ЧитГУ, 2009. - Ч.1. - С. 82-85. www.itedu.chitgu.ru
2. Рандалов Ю.Б., Чукреев П.А., Хараев Б.В. Социально-демографическая структура и проблемы повышения рождаемости в Республике Бурятия. - Улан-Удэ: Изд-во БНЦ СО РАН, 2009. - 132 с.
3. А.Л. Аллен, Приват в здоровье. Эд. W.T. Рейх, энциклопедия биоэтики В. 4, Macmillan Library Reference USA Simon and Schuster Macmillan Newyork 1995, стр. 204
4. Баглай М.В. Конституционное право Российской Федерации- М., 2009 –С.7.pro-sud-123.ru
5. Головкин Р.Б. Личная жизнь: пределы вмешательства. -М., 1989.-С 8.lib.rosdiplom.ru